

La traducció teatral

Joan Sellent

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació
Edifici K. 08193 Bellaterra
Joan.Sellent@uab.cat

Com a traductor de textos teatrals destinats a l'escena, considero essencial la implicació del traductor en el procés posterior a l'entrega de la feina. La traducció que entrego —resultat d'un treball en solitari— no la dono mai per definitiva; procuro, naturalment, que aquesta versió estigui prou afinada perquè no requereixi un nombre de retocs excessiu, però sempre espero a sentir el text en boca dels que l'han de representar per comprovar si realment funciona.

Aquesta fase d'audició del text sol anar precedida d'un treball de taula amb el director, on s'analitza meticulosament la traducció i se'n sospesa el potencial escènic. La majoria dels possibles retocs es faran en aquesta fase prèvia a les primeres lectures, en el benentès que el director del muntatge sigui dels que atorguen al text prou importància per considerar que val la pena per aquest treball de taula. La majoria dels directors pertanyen a aquesta categoria, però no tots: n'hi ha que tenen una concepció de l'espectacle teatral en què el llenguatge escènic és un conglomerat de llenguatges on el verbal no hi és necessàriament prioritari, cosa que fa que, en els seus muntatges, el text quedi sovint diluït o emmascarat; en aquests casos, lògicament, l'interès del director pels matisos del text sol ser molt inferior, i el més probable, per tant, és que no es produeixi el treball de taula previ entre director i traductor.

Sigui com vulgui, allò que el traductor hauria de tenir garantit, en tots els casos, és el respecte per la seva feina. Dit d'una altra manera: el traductor no hauria de tolerar mai que es facin canvis en el text sense el seu consentiment (deixant de banda, naturalment, els retalls o canvis en l'ordre de les escenes, coses que ja transcendeixen les seves atribucions). Qualsevol canvi textual, ja sigui lèxic, locucional o sintàctic, cal que sigui sotmès al consentiment del traductor o bé —com sovint passa— que se li demani a ell mateix que l'efectuï. Per garantir aquesta dinàmica, l'opció més coherent és que el traductor assisteixi a les lectures i als assajos posteriors amb una certa regularitat. Si el traductor se'n desentén, si no s'implica en el procés, difícilment podrà controlar les manipulacions a què el seu text pugui ser sotmès.

És en un doble sentit que considero decisiva la implicació del traductor en el procés d'una posada en escena: d'una banda, com ja he dit, per poder acabar d'afinar aspectes textuais a partir de l'evolució del text en boca dels actors i en el context

espacial (cosa que, dit sigui de passada, també pot ensenyar al traductor moltes coses sobre llenguatge teatral), i de l'altra per garantir que qualsevol canvi o retoc no s'escapi del control del traductor, que és en definitiva qui dóna el nom com a autor i responsable de totes i cada una de les paraules que es diran en escena.

La traducció per al teatre ofereix uns estímuls que la diferencien de la traducció de textos destinats a ser llegits individualment i en silenci: no s'estableix una simple relació traductor-lector, sinó que la feina del traductor passarà per una sèrie de fases receptores fins a arribar al receptor final: el públic. Allò que arriba als espectadors d'una peça teatral traduïda és, per tant, el resultat d'una sèrie d'interpretacions: la primera és, per descomptat, la que en fa el traductor; la segona sol ser la interpretació que en fa el director; la tercera interpretació (en el doble sentit de *lectura* i d'*actuació*) serà la dels actors, i al final del procés, naturalment, hi haurà la lectura o interpretació que en farà l'espectador. Totes aquestes lectures seran, per descomptat, subjectives, però tindran sempre com a punt de partida el subjectivisme de la interpretació que el traductor haurà fet del text original. La responsabilitat del traductor teatral, per tant, és considerable, en la mesura en què ja determina de bon principi els possibles *sub-textos* que director i actors puguin anar trobant. Hi ha poques frases que només es puguin traduir d'una sola manera, i el traductor es veu obligat a triar: aquesta tria determinarà, indefectiblement, uns matisos o uns altres quan director i actors hi busquin continguts subtextuals.

La traducció teatral resulta, doncs, especialment interessant, i per diverses raons: primera, perquè ofereix l'al·licient de veure com el text va prenent cos i vida en boca d'uns actors i en un context escènic determinat, i segona perquè permet al traductor percebre de primera mà els efectes que la seva versió produeix en els diversos receptors. Assistir a una estrena o a qualsevol representació, palpar les reaccions del públic als matisos textuais, al dramatisme o a la comicitat que busca determinat gir o determinada frase —que a vegades té al darrere un esforç considerable de reelaboració— i comprovar que es produeix l'efecte desitjat, són coses que constitueixen un plus francament estimulants a la feina del traductor.